

IRENA BUDREWICZ
WSP w Bydgoszczy

UWARUNKOWANIA OGRANICZANIA I POZBAWIANIA WŁADZY
RODZICIELSKIEJ W RODZINIE PATOLOGICZNEJ /doniesienie z badań/

1. Eksplicacja pojęć: "ograniczenie władzy rodzicielskiej",
"pozbawienie władzy rodzicielskiej"

W literaturze istnieje kilka znanych definicji pojęcia władzy rodzicielskiej. S. Szer określa władzę rodzicielską jako zespół praw przysługujących rodzicom z mocy Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego i obowiązków obciążających ich z mocy tego Kodeksu, a dotyczących w szczególności pieczy nad dzieckiem w zakresie jego osoby i majątku, a także jego wychowania¹.

W sytuacjach gdy władza rodzicielska jest wykonywana w sposób nieprawidłowy, Kodeks rodzinny i opiekuńczy przewiduje cztery podstawowe formy /środki/ ingerencji władzy państwowej:

1/ ograniczenie, 2/ zawieszenie, 3/ całkowite pozbawienie, 4/ zakaz osobistej styczności z dzieckiem².

O ograniczeniu władzy rodzicielskiej jest mowa w art. 109 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³.

Postanowienia zawarte w art. 109 stosuje się: gdy rodzice nie wykazują dostatecznej troski o regularne uczęszczanie dziecka do szkoły, wypełnianie przez nie obowiązków szkolnych oraz w przypadkach konieczności uchronienia dziecka przed złym wpływem osób postronnych, należyte leczenie dziecka itp.⁴. Sąd pozbawia rodziców praw do dziecka w uzasadnionych przypadkach.

O pozbawieniu władzy rodzicielskiej jest mowa w art. 111 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego.

Zaniedbania obowiązków, które uzasadniają zastosowanie art. 111 muszą być rażące. Zaliczyć tu należy każde zawinione zaniedbania właściwego sposobu postępowania, które - choćby tylko pośrednio -

sprawa, że dobro dziecka jest poważnie zagrożone, i które świadczą o tym, iż rodzicom brak dostatecznych kwalifikacji do wykonywania władzy rodzicielskiej. Tak np. przyczyną pozbawienia władzy rodzicielskiej może być pijaństwo marnotrawstwo, prowadzenie rozwiązłego trybu życia⁵.

2. Uwagi dotyczące patosocjologii rodziny

Rodzina odgrywała i odgrywa nadal doniosłą rolę w procesach socjalizacyjno - wychowawczych, stwarzając optymalne warunki życiowego funkcjonowania ludzi również w pozarodzinnych, ważnych dla społeczeństwa rolach. Zaspokaja ona istotne potrzeby jednostki ludzkiej⁶. Najogólniejsza charakterystyka rodziny nawiązuje do jej funkcji. Spełnianie ich decyduje o szczególnie dużym znaczeniu rodziny dla życia społecznego oraz o zaspokajaniu różnych potrzeb jej członków⁷.

M. Ziemska wyróżnia następujące funkcje rodziny, jako najważniejsze - podstawowe:

- 1/ prokreacyjna, 2/ socjalno - bytowa, 3/ usługowo - opiekuńcza,
- 4/ socjalizująca, 5/ psycho - higieniczna⁸.

Według poglądu J. Szczepańskiego "życie rodzinne dostarcza w większości doświadczeń najbardziej kształtujących jego osobowość, jakimi są doświadczenia wynoszone z realizacji własnych pragnień"⁹.

Środowisko rodzinne, zaklasyfikowane jako niewydolne i patologiczne, nie może i nie wykazuje pozytywnych funkcji wychowawczych. Występują w nich jaskrawe czynniki destruktywne, powodujące zaburzenia w atmosferze domowej, mające związek z wczesnym początkiem zachowań dewiacyjnych, a nawet w ich jaskrawej postaci - zachowań przestępczych¹⁰.

Wielu autorów począwszy od A. Podgóreckiego używa obok pojęcia "patologia", określeń: "dewiacja", "dezorganizacja", "zjawiska potogenne", "symptomy patologii życia rodzinnego", "rodzina zagrożona" itp. A. Podgórecki patologię życia rodzinnego sprowadza do rozwodu. Z. Tyszka do podstawowych form patologii życia rodzinnego zalicza dezorganizację wyrażającą się w rozkładzie lub rozpadzie rodziny¹¹. W ujęciu M. Łopatkowej rodzina patologiczna to taka, w której oboje lub jedno z rodziców jest nałogowym alkoholikiem, niepoprawnym przestępcą lub trudni się nierządem. Autorka wychodzi z założenia, że patologia to już nie zagrożenie chorobą lecz sama choroba¹².

H. Izdebska używa pojęcia: "rodziny zdeorganizowane jako środowisko wychowawcze". Z dezorganizacją rodziny mamy do czynienia we wszystkich tych przypadkach, gdy współżycie rodziców, układ stosunków wewnątrzrodzinnych oraz pojmowanie i wykonywanie obowiązków rodzicielskich pozostaje w sprzeczności z istotą i celami, zarówno małżeństwa, jak i rodziny.

Czynnikami dezorganizacji rodziny mogą być przypadki łowowe, alkoholizm i przestępczość dorosłych, złe pożycie rodziców, niski poziom intelektualny i moralny, brak stabilizacji zawodowej i materialnej¹³. Odrębne źródło wszelkiego rodzaju zaburzeń stanowi alkoholizm w środowisku rodzinnym.

U kobiet alkoholiczek występuje psychodegradacja alkoholowa powodująca zawężenie i obniżanie się zainteresowań rodziną. Alkoholizm kobiet często wiąże się z uprawianą przez nie prostytutką¹⁴. E. Bielicki zbadał 200 kobiet odbywających karę pozbawienia wolności pod kątem społecznym i osobowościowych uwarunkowań przestępstw. Zjawisko alkoholizmu w badanych środowiskach rodzinnych występowało w szerokim zakresie, ze znaczną przewagą po stronie ojców. W 41 % przypadków rodzice pili alkohol przy dzieciach.

Do określenia negatywnych społecznie zjawisk zachodzących w rodzinie często w literaturze naukowej używa się terminu "dewiacja".

E. Bielicki określa "dewiację" jako odchylenie od właściwego kierunku, w odniesieniu do manifestowanych przez jednostkę lub grupę społeczną form zachowania.

Według tego autora, zjawiska dewiacji negatywnej związane są z funkcjonowaniem rodziny patologicznej, różnymi formami zachowań, uwarunkowanymi nie tylko poziomem zaspokojenia potrzeb osobniczych, lecz także stopniem internalizacji systemów wartości w strukturze osobowości jednostek zintegrowanych w rozmaitych grupach społecznych, różnymi formami interakcji między-osobniczych, konfliktem jednostki z grupą¹⁵. Rodziny patologiczne dają swym dzieciom niekorzystną wstępną pozycję społeczną.

Nie spełniają one pozytywnie funkcji socjalizacji dzieci, nie przygotowują ich do pełnienia ról społecznych, nie rozwijają potencjalnych możliwości niezbędnych w realizacji aspiracji i w zaspokajaniu potrzeb. Społeczne wychowanie powinno doprowadzić do internalizacji akceptowanych powszechnie wartości kulturalnych i zasad współżycia społecz-

nego, a także do wykształcenia zdolności utrzymania prawidłowych interakcji międzypersonalnych¹⁶.

3. Przedmiot, cel, metody badań

3.1. Przedmiot badań

Terenem badań był Sąd Rejonowy w Bydgoszczy, Wydział V Rodzinny i Nieletnich. Przedmiotem badań była populacja 60 rodzin zamieszkałych w Bydgoszczy, w tym 30 rodzin, którym sąd ograniczył władzę rodzicielską oraz 30 rodzin, których sąd pozbawił władzy rodzicielskiej. Badania prowadzono w 1978 roku w Sądzie Rejonowym w Bydgoszczy, Wydział V Rodzinny i Nieletnich.

3.2. Cel badań

Ogólny cel badań to diagnoza środowiska rodzinnego, w którym rodziców pozbawiono bądź ograniczono im władzę rodzicielską.

Zasadniczy cel pracy zawiera szereg celów częściowych:

a/ struktura rodzin, b/ poziom zaspokajania potrzeb dzieci, c/ sytuacja wychowawcza, d/ interakcje międzypersonalne w rodzinie, e/ nerwicogenność sytuacji rodzinnej, f/ mechanizmy funkcjonowania i naśladownictwa w środowisku rodzinnym.

3.3. Metody badań

Badania przeprowadzone zostały przy zastosowaniu jednej z metod badań społecznych zaproponowanych przez A. Kamińskiego - sondażu diagnostycznego¹⁷.

Do tej metody zastosowałam technikę - analizę dokumentów urzędowych. Były to akta sądowe zawierające następujące dokumenty:

- sprawozdania z wywiadów środowiskowych sporządzane przez kuratorów zawodowych,
- opinie sporządzane przez instytucje, takie jak organa MO, zakłady pracy, izby dziecka, szkoły, domy małego dziecka, opiekunów społecznych,
- orzeczenia ośrodka selekcyjno - diagnostycznego,
- protokoły z rozpraw oraz treści postanowień sądowych.

Analizy dokonano po przygotowaniu narzędzia badawczego, jakim była dyspozycja badawcza - scheduła.

4. Analiza wyników badań

4.1. Warunki społeczno - ekonomiczne badanych rodzin

4.1.1. Warunki materialne i lokalowe

Nie wszystkie akta sądowe zawierały informacje dotyczące rzeczywistego udziału poszczególnych członków rodziny w kosztach utrzymania. Dlatego wiadomości dotyczące kwestii tej należy traktować tylko jako orientacyjne. Za podstawę klasyfikacji przyjęto zatem wysokość zarobków, przypadających na jednego członka rodziny.

Przeciętne miesięczne dochody, w przeliczeniu na jedną osobę w badanych rodzinach, w których sąd ograniczył, bądź pozbawił rodziców władzy rodzicielskiej, prezentowane są porównawczo w poniższej tabeli.

Tabela 1.

Przeciętne miesięczne dochody w przeliczeniu na jedną osobę w badanych rodzinach

Suma złotych na jedną osobę miesięcznie	Ograniczenie		Pozbawienie	
	liczba rodzin	%	liczba rodzin	%
do 500 zł	7	23,3	6	20,0
501 - 1.000	8	26,7	5	16,7
powyżej 1.000	10	33,3	3	10,0
br. danych	5	16,7	16	53,3
Razem	30	100,0	30	100,0

Z tabeli wynika, że zarobki rodziców kształtowały się zbyt nisko. 50 % badanych rodzin, którym sąd ograniczył władzę rodzicielską dysponowało kwotą do 1.000 zł na osobę. Sąd pozbawił władzy rodzicielskiej 11 rodzin, w których w przeliczeniu na osobę przypadało 1.000 zł, co stanowi 36,7 %.

Niepokojący jest fakt, że aż w 16 rodzinach, które sąd pozbawił władzy rodzicielskiej, tj. 53,5 %, rodzice nie mieli stałych dochodów miesięcznych. Wśród tych rodzin w 10 przypadkach rodzice pracowali dorywczo, w 6 nieznane były środki utrzymania.

W porównaniu z przypadkiem ograniczenia władzy rodzicielskiej

występuje tu dość wyraźna różnica. Biorąc pod uwagę bowiem, że wśród 53,3 % przypadków braku danych, dochody faktycznie nie przekraczają 1.000 zł na osobę, procent rodzin o dochodach powyżej 1.000 zł, przy pozbawieniu władzy rodzicielskiej, jest mniejszy o 23,3 % od wskaźnika przy ograniczeniu władzy.

Warunki lokalowe

Wśród badanych rodzin - przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej 21 rodzin, tj. 70 % posiadało mieszkanie samodzielne. 9 rodzin niesamodzielne, tj. 30 %, /w tym 4 rodziny zamieszkiwały wspólnie z rodzicami, 2 w pokoju sublokatorskim, 2 - u dalszej rodzin, 1 w domu studenta/,

- przy pozbawieniu władzy rodzicielskiej 18 rodzin, tj. 60 % posiadało mieszkanie samodzielne, 12 rodzin niesamodzielne /40 %/. Rodziny, które nie miały samodzielnych mieszkań zamieszkiwały u rodziców. Badania wykazały, że średnie zagęszczenie przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej wynosi 2,2 m² na osobę, a przy pozbawieniu 1,8 m².

4.1.2. Wykształcenie i kwalifikacje zawodowe rodziców w badanych rodzinach

Przy charakterystyce patologicznych środowisk rodzinnych tego aspektu pominąć nie można, ponieważ poziom jaki reprezentują rodzice wiąże się z określonym sposobem spełniania przez rodzinę zadań wychowawczych.

Wykształcenie rodziców w badanych środowiskach rodzinnych przedstawia tabela 2.

Przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej większość badanych rodziców reprezentuje niski poziom wykształcenia, gdyż tylko 46,6 % ojców i 66,6 % matek ma ukończoną szkołę podstawową. Natomiast przy pozbawieniu władzy rodzicielskiej 26,6 % rodziców nie ma ukończonej szkoły podstawowej. Niewielka jest liczba rodziców mających wykształcenie średnie /4 ojców i 4 matki, co stanowi 13,3 % badanych rodzin/.

Wykształcenie rodziców należy rozpatrywać w zależności od ich wieku.

Tabela 2

Wykształcenie rodziców w badanych środowiskach rodzinnych

Wykształcenie rodziców	Ograniczenie		Pozbawienie	
	ojca	matki	ojca	matki
Niepełne podstawowe	3	6	8	8
Podstawowe	14	20	8	12
Zasadnicze zawodowe	7	2	4	4
Niepełne średnie	2	1	-	-
Średnie	-	1	4	4
Wyższe	-	-	-	-
Brak danych	4	-	6	2
Razem	30	30	30	30

Tabela 3.

Wiek badanych rodziców

Wiek	Ograniczenie		Pozbawienie	
	ojca	matki	ojca	matki
do 20 lat	-	-	5	2
21 - 30	14	2	14	12
31 - 40	9	12	8	8
41 - 50	3	6	1	4
51 - 60	-	1	-	-
brak danych	3	9	2	4
Razem	30	30	30	30

Z analizy danych wynika, że przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej 80 % badanych matek nie przekroczyło 40 lat, a 56 % ojców 45 lat, przy pozbawieniu władzy rodzicielskiej 19 matek, tj. 63,3 % i 14 ojców, tj. 46,6 % nie przekroczyło 30 lat; 9 matek /30 %/ i 13 ojców /43,3 %/ nie przekroczyło 50 lat.

Porównywanie tych danych wskazuje na to, że w przypadkach pozbawienia władzy wiek rodziców był wyraźnie niższy /55 %

obojga rodziców w wieku do 30 lat /niż rodziców, którym władzę ograniczone /28,3 % do 30 lat/.

Zarówno wśród ojców, jak i matek nie udało się ustalić kwalifikacji zawodowych.

Poniżej przedstawiam aktywność zawodową rodziców w badanych środowiskach rodzinnych.

Tabela 4.

Aktywność zawodowa rodziców

Aktywność zawodowa	Ograniczenie				Pozbawienie			
	ojca		matki		ojca		matki	
	Lb.	%	Lb.	%	Lb.	%	Lb.	%
Pracuje	22	73,3	18	60	14	46,6	8	26,7
Nie pracuje	6	20,0	12	40	8	26,7	22	73,3
Brak danych	2	6,7	-	-	8	26,7	-	-
Razem	30	100,0	30	100,0	30	100,0	30	100,0

Lb. - liczba badanych

Aktywność zawodowa rodziców, których pozbawiono władzy rodzicielskiej jest wyraźnie niższa /26,7 % ojców i 73,3 matek nie pracujących/ niż w przypadku ograniczenia władzy rodzicielskiej /odpowiednio 20 % i 40 %/.

4.2. Struktura rodziny

Liczbowe dane dotyczące struktury badanych rodzin zamieszczono są w następującej tabeli.

Tabela 5.

Struktura badanych rodzin

Struktura rodzin	Ograniczenie		Pozbawienie	
	Lb.	%	Lb.	%
Rodzina pełna	8	26,7	3	10
Rodzina niepełna	22	73,3	27	90
Razem	30	100,0	30	100,0

Analiza struktury badanych rodzin pozwala stwierdzić, że dominuje w tej populacji typ rodziny niepełnej /73,3 % przypadków przy ograniczeniu i 90 % przy pozbawieniu/. Przy pozbawieniu władzy rodzicielskiej panny z dzieckiem stanowią 40 %.

Przy ograniczeniu władzy rodzicielskiej zjawisko rekonstrukcji rodziny miało miejsce w 5 przypadkach, zaś przy pozbawieniu w ani jednym.

4.3. Zjawiska patologiczne w badanych rodzinach

Ilościowy wykaz /częstotliwość występowania niepomysłnych czynników w rodzinie patologicznej/ podaje w tabeli poniższej.

Tabela 6.

Czynniki demoralizujące w rodzinach badanych

Liczba badanych rodzin	Ograniczenie	Pozbawienie
	30	30
Średnia liczba objawów	2,6	4,06
Alkoholizm ojca	5	-
Alkoholizm obojga rodziców	13	24
Złe pożyście rodziców	21	12
Wrogi stosunek do dzieci	5	9
Przestępczość	7	11
Demoralizujące prowadzenie się matki	10	20
Przewlekłe choroby w rodzinie	6	16
Nieudolność wychowawcza rodziców	9	2
Porzucenie dzieci	7	28

Uwaga: Sumy negatywnych objawów są większe od liczby rodzin, ponieważ w wielu środowiskach występowało ich kilka równocześnie.

W rodzinach tych wystąpiły w wysokim stopniu objawy patologii rodzinnej, szczególnie przy pozbawieniu władzy rodzicielskiej.

Na pierwsze miejsce wysuwa się tutaj zjawisko porzucania dzieci przez matki /93,3 %/, na drugim - nadużywanie alkoholu - 80 % ogółu rodzin, na trzecim demoralizujące prowadzenie się matki, co wystąpiło u 20 matek /66,6 %/.

W porównaniu z ograniczeniem władzy rodzicielskiej mamy tu do czynienia z większą liczbą zjawisk, określających patologię życia rodzinnego /alkoholizm 24 przypadki w stosunku do 13, wrogi stosunek do dzieci - 9 do 5, przestępczość 11 do 7, demoralizujące prowadzenie się matki - 20 do 10, porzucenie dzieci - 28 do 7/.

Fakt przebywania w domu ojca lub matki nie zawsze jest równoznaczny z dobrą opieką. Pod tym względem sytuacja przedstawia się niepomysłnie. Rodzice poza godzinami swojej pracy nie poświęcali dzieciom wiele czasu, pozostawiali im dużo swobody, nie kontrolowali zupełnie ich postępowania. Na podstawie badań można wnioskować, że w bardzo wielu przypadkach nie praca zawodowa rodziców jest powodem zaniedbań wychowawczych, ale brak zrozumienia przez nich istotnych funkcji rodzicielskich albo wręcz zupełne ignorowanie obowiązków opiekuńczych.

Rodzice, którzy zostali pozbawieni władzy rodzicielskiej w ogóle nie opiekowali się dziećmi. Często wracali wieczorem w stanie upojenia alkoholowego. Matki nie odbierały dzieci z przedszkoli, dzieci te były odbierane przez rodzeństwo lub sąsiadów. W domu nie były przygotowywane posiłki, dzieci były głodne, brudne, nie miały przyborów szkolnych, podręczników, a często szukały pożywienia w śmietnikach. W tak zdemoralizowanych rodzinach występował kompletny brak opieki nad dziećmi.

Na podstawie analizy akt sądowych można stwierdzić, że dzieci pochodzące z rodzin patologicznych nie miały zaspokojonych podstawowych potrzeb fizjologicznych i psychospołecznych. Niezaspokojenie to spowodowane było niepełnym składem osobowym rodziny /patrz tabela 5/ oraz objawami zjawisk patologicznych /tabela 6./

Atmosfera wychowawcza stwarza specyficzny klimat, który albo sprzyja rozwojowi psychofizycznemu albo go hamuje. Złą atmosferę wychowawczą przy ograniczaniu władzy rodzicielskiej kształtował alkoholizm, któremu towarzyszyło złe pożycie rodziców, połączone z ciągłymi awanturami, bójkami i związany z tym niemoralny tryb życia matki. Nie ma bowiem warunków do prawidłowych procesów wychowawczych w rodzinach rozbitych, skłóconych wewnątrznie, a tym bardziej opanowanych przez alkoholizm. Na podstawie badań można stwierdzić, że w rodzinach którym ograniczono bądź pozbawiono

władzy rodzicielskiej była zła atmosfera wychowawcza, spowodowana objawami patologii społecznej. W rodzinach tych dzieci nie miały pozytywne wzorów osobowych postępowania. Wystąpiła u nich niewłaściwa identyfikacja, wywołana właśnie brakiem wzoru osobowego /dzieci przejawiały negatywny stosunek do nauki; wagarowały, uciekały z domu, piły alkohol, paliły papierosy, kradły, używały wulgarnych słów, występowały u nich niewłaściwy stosunek do osób starszych/. Dzieci te przyjmowały najgorsze wzory postępowania właśnie od swych rodziców.

Wymienione dewiacje negatywne w zachowaniu dzieci polegają na nierespektowaniu wzorów zachowań, norm i wartości, przyjętych w naszym społeczeństwie z powodu dysfunkcyjności rodziny.

Uwagi końcowe

Badania wykazały, że wszystkie determinanty określone w pracy przez zmienne niezależne występowały w przypadkach zarówno ograniczenia, jak i pozbawiania władzy rodziców. Jednakże ich waga przy podejmowaniu przez sąd decyzji nie była jednakowa.

Wnioski:

1. Do podstawowych przyczyn ograniczenia, bądź pozbawiania władzy rodzicielskiej nad dziećmi przez sąd, należą takie zjawiska patologii rodzinnej, jak: alkoholizm jednego lub obojga rodziców, złe pożyście rodziców, rozkład rodziny, wrogi stosunek do dzieci, przestępczość rodziców, prostytutka matek, porzucanie dzieci przez rodziców, brak zaspokajania podstawowych potrzeb biopsychospołecznych oraz wynikająca z tych przyczyn ogólnie niewłaściwa atmosfera domu rodzinnego.
2. W każdym z badanych przypadków powyższe uwarunkowania występują łącznie, bądź w większości z nich, przy czym istnieje związek przyczynowo - skutkowy między poszczególnymi objawami patologii rodzinnej.
3. Na omówione wyżej sytuacje patologiczne mają pewien określony wpływ następujące elementy: struktura rodzin, warunki materialne, wykształcenie i kwalifikacje, stan zatrudnienia, trudności szkolne dzieci. Również między tymi elementami istnieją związki i współzależności.

4. Zarówno w przypadkach ograniczenia, jak i w przypadkach pozbawienia władzy rodzicielskiej występują te same lub bardzo podobne uwarunkowania. Różnice polegają na stopniu nasilenia objawów patologicznych w rodzinie, przy czym przypadki pozbawiania władzy mają miejsce głównie wtedy, gdy są znikome lub nie ma wcale możliwości poprawy sytuacji w rodzinie.

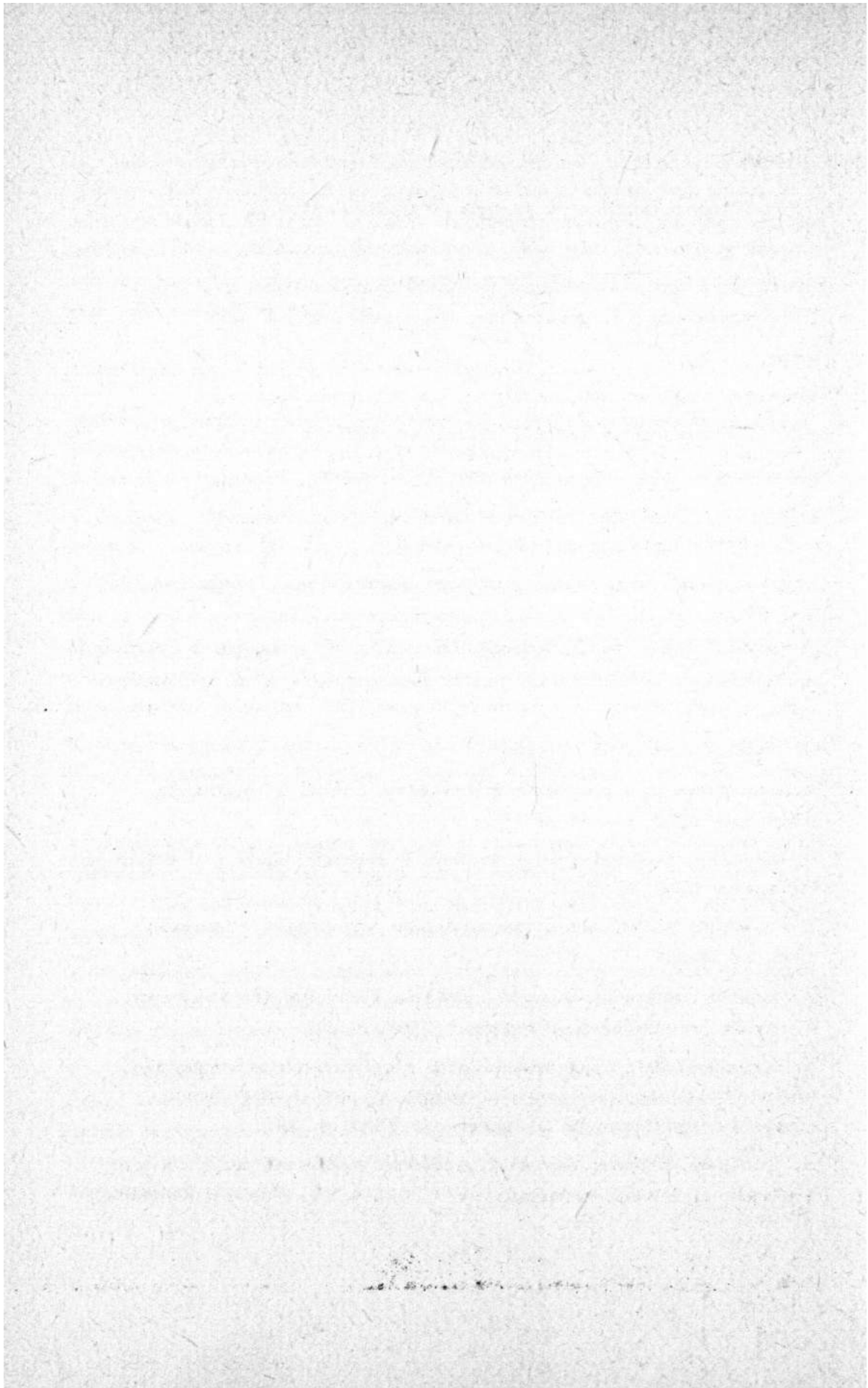
POSTULATY

Spoleczna waga problemu ograniczania i pozbawiania władzy rodzicielskiej oraz częstotliwość występowania tego zjawiska wymaga podejmowania dalszych, poszerzanych, empirycznych badań w kierunku:

1. Badania zjawiska alkoholizmu wraz z jego uwarunkowaniami - jako głównej i często pierwotnej przyczyny rodzinnej patologii.
2. Zbadania losów rodzin i dzieci w przypadku gdzie nastąpiło ograniczenie lub pozbawienie władzy rodzicielskiej, określenia stopnia skuteczności ograniczania władzy rodzicielskiej jako środka profilaktycznego oraz określenia losów dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczych wraz ze stopniem ich reedukacji i resocjalizacji.
3. Udoskonalenia systemu możliwie wczesnego wykrywania w rodzinach objawów patologicznych przez instytucje i organizacje do tego powołane.
4. Udzielania daleko idącej pomocy w przezwyciężaniu trudności przy spełnianiu podstawowych funkcji przez rodziny oraz tych trudności, które zakłócają prawidłowy rozwój psychofizyczny dzieci i przystosowywanie ich do wymagań życia społecznego.
5. W zakresie polityki społecznej dotyczącej spraw alkoholizmu dążenie do zmiany obyczajów i kultury picia, w celu osłabienia u dorosłych wzorów negatywnych zachowań pod wpływem alkoholu.
6. Zachowania dużej ostrożności przez Sądy przy przekazywaniu dzieci rodziców pozbawionych władzy rodzicielskiej do adopcji, rodzin zastępczych lub do rodzinnych domów dziecka, oraz uwzględniania przez sąd korzystnych zmian przywracania władzy rodzicom biologicznym.

PRZYPISY

- ¹S. Szer, Prawo rodzinne w zarysie, Warszawa 1969, s. 197
- ²A. Łapiński, Ograniczenie władzy rodzicielskiej, Warszawa 1975, s. 63
- ³Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Komentarz, praca zbior. pod red. B. Dobrzańskiego i J. Ignatowicza, Warszawa 1975, s. 685
- ⁴Tamże
- ⁵Kodeks r. i op., op. cit., s. 691
- ⁶Z. Tyszka, Socjologia rodziny, Warszawa 1974, s. 5
- ⁷J. Woskowski, Socjologia, Warszawa 1972, s.148
- ⁸M. Ziemska, Patologia rodziny, W: Zag. patologii społ., red. A. Podgórecki, Warszawa 1976, s. 458-459
- ⁹J. Szczepański, Zagadnienia socjologii współczesnej, Warszawa 1965, s. 47-52
- ¹⁰E. Bielicki, Patologia środowiska rodzinnego jako źródło determinantów zachowań dewiacyjnych, Studia Pedagogiczne z. 2, Bydgoszcz 1976, s. 161
- ¹¹Z. Tyszka, op.cit., s. 224-225
- ¹²M. Łopatkowa, Jak pracować z dzieckiem i rodziną zagrożoną, Warszawa 1976, s. 223
- ¹³H. Izdebska, Funkcjonowanie rodziny a zadania opieki nad dzieckiem, Warszawa 1967, s. 21-37
- ¹⁴J. Kamiński, St. Milewski, Resocjalizacja skazanych, Warszawa 1975, s. 79-84
- ¹⁵E. Bielicki, Determinanty funkcjonowania podkultur przestępczych a proces resocjalizacji, Bydgoszcz 1980, s. 30
- ¹⁶E. Bielicki, Zaburzająca socjalizację młodocianych przestępczyń funkcja socjologicznie uwarunkowanych stanów frustracyjnych, Studia Pedagogiczne Z. 3, Bydgoszcz 1979, s. 334
- ¹⁷A. Kamiński, Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice empirycznej, Studia Pedagogiczne T XIX, s. 44, Wrocław Ossolineum.

**CONDITIONINGS OF LIMITATIONS AND DEPRIVATIONS OF PARENTALS
PAVER IN PATHOLOGICAL FAMILY**

Summary

The article presents results of investigations of conditions of limiting and depriving of parental authority by Domestic Court in Bydgoszcz in relation to 60 families classified among pathological ones according to investigations carried in 1978.